

Mátyás, a reneszánsz uralkodó

A király jelentős humanistákkal vette körül magát és Pozsonyban egyetemet alapított

Mátyás igen olvasott, művelt ember volt. A hollós címerrel ellátott Corvinái nemcsak pénzázdozatot kívántak, hanem egész országokat átfogó szervezést is. Reneszánsz uralkodóként nem mulasztotta el azokat a külsőségeket sem, amelyek udvarát korszerűvé avatták.

(folytatás lapunk augusztus 16-i számából)

A tudományok és a művészetek újjászületése ebben az időben élte virágkorát Olaszországban, amellyel a király közelebbi kapcsolatban állott második felesége, Beatrix nápolyi királynő révén. Másrészt Mátyás gyermekkorától humanista eszméken nőtt fel. Tudós nevelője Vitéz János is ennek az új szellemi áramlatnak volt a híve. Mátyás király hozzájárult a humanizmus elterjedéséhez Magyarországon. Tudományszeretete közzismert volt. Udvarában gyülekeztek a 15. század második felének híres magyar és külföldi tudósai. A humanisták már Mátyást megelőzően központtal rendelkeztek Vitéz János püspöksége korában Váradon és más püspöki székhelyen. A magyar uralkodó udvarában összefogta a humanisták eszmei mozgalmát, s annak olasz mérték szerint is méltó otthont biztosított.

Vitéz János és Janus Pannonius

Az első jelentősebb magyar humanista könyvgyűjtő Vitéz János (1408–1472) volt, aki a maga korában már híressé vált könyvtárat gyűjtött össze. Könyvei közül ma már csupán 26 ismeretes. Vitéz János 1472-ben bekövetkezett bukása, illetve halála után Mátyás király könyvtárát gazdagították. Vitéz János fiatalon került a Hunyadiak szolgálatába, és vált Hunyadi János kormányzóságának titkárává, illetve a gyermek Mátyás nevelőjévé. 1445-ben a kormányzó ajánlásával lett Várad püspöke. Ez időtől kezdve igen fontos szerepet vitt az országban és fontos küldetésekkel bízták meg, ő irányította a Hunyadi liga diplomácia lépéseit és követségeket vezetett, tárgyalta Európa sok városában. 1448-ban részt vett Hunyadi oldalán a rigómezei ütközetben. Hunyadi János halála után atyai gondoskodással őrködött fia felett. Mátyás megválasztásában jelentékeny szerepe volt. Ő ment Prágába Pogyebrád Györggyel alkudozni, hogy Mátyást bocsássa szabadon. Mátyás trónra lépése után kancellárjává nevezte ki és az ország ügyeiben nagy befolyást engedett neki. 1465. februárjában esztergomi érsek lett. Később, amikor Mátyás megindította költséges és az ország nemessége által feleslegesnek tartott csehországi háborúit, megromlott viszonyuk. A király ellen összeesküvők megnyerték maguknak Vitéz János támogatását. Mátyás először megbocsátott egykori nevelőjének, de a második szembeszögölést követően letartóztatta. Vitéz János 64 évesen halt meg fogásában.

A másik jeles humanista Janus Pannonius (1434–1472) Vitéz János unokaöccse volt. Ő a Dráva menti Csezmice faluban született, s ezért Csezmiczai János néven is ismerték. Alig 13 évesen Guarino da Verona ferrarai magániskolájában tanult. 1454-ben Padovában jogi tanulmá-

nyokba kezdett. Hunyadi Mátyás királlyá választása után Janust hazahívták rokonai. Rögtön a királyi udvarba került. Kezdetben, mint a királyné kancellárja, majd mint királyi kancellár tevékenykedett. Rokona, Vitéz János bíboros, prímás esztergomi érsek pécsi püspökké nevezte ki. Janus Pannonius pécsi püspökként nem hagyta abba költői munkásságát, s leginkább az epigramma és az elégia műfajában alkotott. 1471-ben ő is szembefordult Mátyással, központosító politikája, magas adói és háborúi miatt. Az 1471-es nagy főúri felkelésnek ő volt egyik fő szervezője. Miután a király a lázadást leverte, Janus Velencébe menekült, de útközben, 1472. március 27-én Medveváron tüdővérzésben meghalt.

Az egyetemalapító uralkodó

Mátyás király az egyetemalapítást is feladatának tekintette. Olyan felsooktatási intézményt akart létrehozni, amely a humanizmus nemzetközi jellegéhez képest az ország határain túl is érvényes és hatásos legyen. Ilyen egyetemet akkoriban csak pápai, illetve császári engedéllyel lehetett felállítani. Ezt kérte már 1465-ben Janus Pannonius II. Pál pápától, aki meg is adta az egyetemalapítási engedélyt. Az egyetem Pozsonyban létesült, melynek szervezésével a király Vitéz János esztergomi érseket bízta meg, aki az egyetem tanárait saját tudós köréből válogatta ki. Köztük volt a nagy görög bíborosnak, Bessarionnak a német tanítványa, az asztrológus Regiomontanus Müller János, a krakkói csillagász, Ilkusz Márton, az egyházjogász Gattus és számos bécsi hittudományi tanár. Az egyetem létrehozásával Mátyás a bécsi és a krakkói egyetemnek akart versenytársa lenni, mert a két egyetem uraival, a lengyel királlyal és a német császárral nem volt a legjobb a viszonya. A pozsonyi egyetem 1467-ben kezdte meg működését. Mátyás megkülönböztetett figyelmet fordított a görög nyelv és a természettudományok művelésére. Uralkodása idején 1263 magyarországi diák véggezte az egyetemet Krakkóban, 951 Bécsben. Sok magyarországi ifjú járt uralkodása alatt a prágai, a bolognai, a pádovai és a párizsi egyetemekre.

A híres Corvinák

Mátyás már az 1460-as években másolatott kéziratokat a híres könyvkereskedő Vespasiano Besticci firen-

Vitéz János és Janus Pannonius arcképe a Plautus-kódexben

A Ransanus-kódex lapja: Pietro Ranzano beszédet mond Mátyás és Beatrix előtt

zei műhelyében, továbbá Bécsben, Nápolyban és Rómában. 1471-ben alkalmazott olasz miniátort (miniaturafestőt). Könyvtárát előbb Galeotto kezelte, őt követte Ugoletto, akit a magyar uralkodó elküldött az olasz fejedelmi könyvtárak tanulmányozására. Ugoletto 1485-ig gyűjtötte a kéziratokat és szervezte a másolást és az illusztrálást Firenzében. A külföldi másolók és festők mellett külön műhelyt működtetett Budán, ahol Raguzai Félix vezetésével harmincan dolgoztak az olasz reneszánsz kultúra szellemében. A Corvina jellegét a szokatlanul díszes ornamentika mellett a kéziratlapokon látható hollós címer, Mátyás és Beatrix miniatűr mellképei, s főként a gazdagon aranyozott bőrkötések hollója jelképezte.

Könyvtára mintegy 5000 kötetből állott, ami abban az időben óriási számnak tekinthető. Mivel a könyvnyomtatás akkoriban kezdett elterjedni, ezért csak egyszerű kivitelű könyveket tudtak nyomtatni. Mátyás harminc könyvmásolót foglalkoztatott állandóan, évenként több mint harmincezer arany forintot for-

dított erre a célra. A Corvina-köteteket hátrýára írták gyönyörű színes rajzokkal, kezdőbetűkkel ellátva, pompás bőr- vagy bársonykötésük volt, aranykapcsokkal, sokszor drágakövekkel ékesítve és a Hunyadiak hollós címerével díszítve. A Corvina kéziratai olyan tudományos értékkel bírnak, mint az ugyanazon időből származó vatikáni, firenzei és velencei kéziratos könyvek.

A könyvnyomtatás termékei akkor még szerény kivitelezésű alkotások voltak a díszes kéziratokhoz képest. Az első nyomtatott könyv az 1473-as évi latin nyelvű Budai Krónika Hess András nyomdász budai műhelyéből való. A könyvnyomdát Kárai László budai prépost alkancellár, Mátyás római követe hozta be Magyarországra, és rendezte be számára. Kárai személyén, továbbá Hessen keresztül – aki korábban egyházi méltóságként egy római nyomdában tevékenykedett – egy Mátyásnak kül-

dött próbanyomat alapján nyerte el Kárainak a meghívását, s ezért is bizonyosnak látszik, hogy a budai nyomda felállításában tulajdonképpen Mátyás király elvárásai valósultak meg. Az uralkodó halála után a Corvina pusztulásnak indult, némely darabját hamarosan értékesítették, mások török kézre kerültek vagy tönkrementek.

A királyi palota

A humanizmus európai viszonylatban korán jelent meg Magyarországon. Mátyás, majd 1476-tól Budán tartózkodó nápolyi felesége, Aragóniai Beatrix igyekezett humanista udvart kialakítani. Megélenkültek az olasz-magyar kulturális kapcsolatok. Főként Firenze és Lorenzo de Medici reneszánsz udvara vált irányadóvá. Olasz művészek, humanisták és mesteremberek jöttek nagy számban Budára. A királyné megjelenésével a vezető tisztségek egy részét is olaszok foglalták el. A budai udvarban, az egyszerűbb szokások, életvitel helyébe az új „olasz erkölcs” lépett.

Mátyás király udvarához kötődött a reneszánsz építészeti, képző- és iparművészet meghonosítása, formáinak, stílusának Itáliából való átlpántálása. Ekkor kezdődött meg a budai palota reneszánsz stílusú továbbépítése. Mátyás nemcsak a legjobb olasz művészeket foglalkoztatta, hanem igyekezett magyarországi műhelyeket is létesíteni. Művészetpártolásának jóvoltából egy budai művészi iskola is létrejött.

A fényűzően berendezett budavári királyi palotájában világhírű tudósok és művészek leltek otthonra. A nagy király kedvét lelta benne, ha ezekkel a tudóssal társaloghatott, bámulatba ejtette őket széleskörű és alapos, részletekre kiterjedő tudásával. A budai királyi palotát szobrok, festményekkel díszítette. Palotájának különösen az étkezőterme ragadta meg a látogató figyelmét. Mátyás művészi törekvéseinek fő jellemvonását az olasz reneszánsz stílus következetes áttünetése jelentette magyar környezetbe. Mátyás a legnagyobb pompát ott valósította meg, ahol személyes vagy politikai céljai voltak: Sziléziában a boroszlói fogadásoknál, az olmtúzi fejedelmi tanácskozásain, fehervári és budai menyegzőjén Beatrix királynéval. A reneszánsz pompa keretül szolgált Mátyás egyéniségének. A művészi értékekkel könnyebben érte el a hatást, amelyet politikája érdekében szükségesnek tartott.

(folytatjuk)

DR. GARDA DEZSŐ

Összegzés Mátyás uralkodásáról

Mátyás uralkodása a magyar feudális állam fénykorát jelképezte. A kedvező politikai körülmények három évtizedig összekapcsolódtak egy kivételes egyéniséggel. Ez tette lehetővé a központosítás magas fokát és a külpolitikai sikereket. Magyarország virágkora egy olyan korszak legvégén valósult meg, amikor még nem éreztették hatásukat a nagy földrajzi felfedezések, a gyarmatosítás és a világpiaci változások által hátrányos helyzetbe kerülő Közép-Európának és benne Magyarországnak nemzetközi súlyát megváltoztató, új történelmi körülmények. Mátyás erőfeszítéseinek az emléke a magyar reneszánsz és humanizmus irodalmi és képzőművészeti alkotásában mindmáig fennmaradt. Bár Hunyadi Mátyás hódításai, kormányzati reformjai halála után rövid idő múlva semmivé lettek, őt mégis a magyar történelem legnagyobb hatású alakjai között emlegetik. Ezzé tette kulturált egyéniségének jegyeit viselő udvartartása, és Itália után Buda és Visegrád is otthona lett a firenzei reneszánsznak. E két fejedelmi kultúrközpont nemcsak a korabeli nemességre sugározta ki a humanista eszméket, hanem az elkövetkező évszázadokra is.